

Výjezdní seminář z obchodního práva

Obchodní právo v roce II

10. – 12. dubna 2015

Zdánlivost právního jednání a její důsledky aneb můžeme odhlédnout od „nepřihlížení“?

Barbara Dufková

4. ročník PFUK

Resumé

V souvislosti s rekodifikací občanského práva a s ní spojenou snahou o vytvoření komplexního soukromoprávního kodexu se zákonodárci uchýlili k novému vymezení právního jednání a otázek s ním spojených. Do pozitivní právní úpravy výslovně zahrnuli do té doby pouze teoretické vymezení zdánlivosti právního jednání pěstované tradiční civilistickou naukou. V občanském zákoníku tak napříště nalezneme důvody zdánlivosti i důsledky s ní spojené. Avšak v porovnání s institutem neplatnosti vykazuje úprava zdánlivosti nejasnosti, zejména pokud jde o její následky na právní vztahy mezi účastníky. Tato práce se zaměřuje zejména na pojmové vymezení nicotnosti a jejího odlišení od neplatnosti jako obecných důsledků nedostatků právního jednání a zasazuje je do rámce současné právní úpravy.

1. Úvod

Právní jednání se tradičně nachází ve středu zájmu civilistické nauky každého právního řádu, neboť svým významem zasahuje do všech odvětví práva, ať již soukromého, nebo veřejného, tím, že představuje základní právní skutečnost, která mění, zakládá nebo ruší práva a povinnosti mezi subjekty práva. Proto ani reformátorům českého občanského práva neušla v souvislosti s rekonstrukcí tato oblast pozornosti. Na první pohled se jejich zásah projevil zejména změnou terminologie nahrazující právní úkon právním jednáním, zřetelné změny se však promítly i v definici právního jednání vůbec a následků jeho případných vad.

2. Pojem zdánlivosti v občanském právu

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen OZ) se rozhodl k výslovné úpravě tradičního institutu zdánlivého právního jednání¹, jemuž se do té doby věnovala pouze právní nauka. Přesné vymezení zdánlivého jednání nabírá na významu především s ohledem na upuštění od výslovné definice právního jednání v zákoně, když je nově vymezeno prostřednictvím následků, které vyvolává², a odkazem na to, co právním jednáním není.³

Zdánlivost postihuje jednání, kterému schází pojmové znaky, na jejichž existenci je pro vznik právního jednání nutno bezpodmínečně trvat. Ve středu zkoumání se v této souvislosti ocitne zejména skutečnost, zda jednající subjekt měl vůli právně jednat, zda tuto vůli následně kvalifikovaně projevil navenek a zda lze nalézt právní normu, která s takovým projevem vůle spojuje určité právní následky.⁴ Jakmile jsou tyto pojmové znaky naplněny, dochází ke vzniku právního jednání. Nemělo-li by všechny požadované náležitosti, jež jsou nezbytné k tomu, aby bylo bezvadné a mohlo vyvolávat zamýšlené právní účinky, na jeho vzniku to již nic nemění, nanejvýše by jej mohla stihnout sankce neplatnosti. Avšak pokud subjekt svou vůli navenek neprojevil, protože žádnou vůli neměl, projevit ji nechtěl nebo tento projev nebyl

---

¹ V právní nauce se také hovoří o právním jednání nicotném, nulitním, neexistentním či non negotiu.

² Srov. § 545 OZ.

³ Srov. důvodová zpráva k OZ na str. 136 uvádí: „[...] Navrhuje se jen stanovit, jaké má právní jednání právní následky, přičemž z vazby tohoto ustanovení k § 551 plyne, že právně - tedy způsobem právem aprobovaným - jedná osoba projevující vůli konáním nebo opomenutím, a to, jak je zřejmé z § 551 a násl., nejen vážně a svobodně, ale také dostatečně určitě a srozumitelně.”

⁴ Dle díkce § 545 OZ právní jednání vyvolává právní následky plynoucí nejen ze zákona, ale i z dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran.

dostatečně srozumitelný či určitý, ke vzniku právního jednání nedojde. Zdánlivost tak postihne i takové konání či nekonání, které subjekt samotný coby projev své vůle neučiní, ačkoli se to vnějšimu pozorovateli může v některých případech jevit opačně (typickým příkladem je „přikyvování“ spícího člověka⁵ či mimovolní reflexní pohyby). Zdánlivé právní jednání postrádá základní stavební kameny, jež jsou imanentní každému právně relevantnímu aktu, totiž samotnou vůli či její řádný projev.

3. Vymezení zdánlivosti v občanském zákoníku a v BGB

Ze zákonodárcem zvoleného termínu zdánlivost se podává zřetelná inspirace německým a rakouským právem, který považuje za nicotná právní mimo jiné jednání učiněná *zum Schein*, tedy naoko, zdánlivě⁶, jež zřejmě dala v českém prostředí tomuto právnímu institutu jméno.

Rovněž v německém právu vedou určité druhy vad projevu vůle k důsledkům, jež odpovídají svou povahou zdánlivosti. BGB v těchto případech hovoří o tzv. *Nichtigkeit*, jež zabraňuje nástupu právních účinků, ke kterým dotčené právní jednání směřovalo. Tento právní následek je spojen zejména s nedostatkem svéprávnosti na straně jednajícího, mentální výhradou či rezervací, je-li ovšem známa i druhé straně⁷, simulovaným jednáním (jednáním „na oko“)⁸, nevážným jednáním (činěným v žertu či při hře)⁹, dále také s nedostatkem předepsané právní formy či s jednáním odporujícím zákonu či dobrým mravům. Obecně tedy sankce nicotnosti stíhá ta jednání, jež se nepohybují v rámci zaručené autonomie jednotlivce (*nicht im Rahmen des rechtlichen Dürfens*), tedy jestliže dané právní jednání není právním řádem aprobováno.¹⁰

Občanský zákoník pod rubriku *Zdánlivé právní jednání* zařazuje případy, kdy nejsou splněny zvláštní náležitosti vůle či jejího projevu, na jejichž existenci je pro vznik právního jednání nutno trvat. Tyto pak vymezuje v § 551 až 553, když vytváří tři

---

⁵ Srov. ELIÁŠ, K.: Projev soukromé vůle v osnově občanského zákoníku. Sborník statí z diskuzních fór o rekonstrukci občanského práva. Praha : ASPI, 2007.

⁶ Das Scheingeschäft § 117 BGB.

⁷ Die Kenntnis des geheimen Vorbehalts § 116 S. 2 BGB.

⁸ Das Scheingeschäft § 117 BGB.

⁹ Die Scherzerklärung § 118 BGB.

¹⁰ Srov. skriptum dr. Kalbheima ke kurzu Grundlagen des Deutschen Rechts II.

skupiny vad lišících se svou povahou, a to nedostatek vůle, nedostatek vážné vůle a nedostatek srozumitelnosti a určitosti.

3.1. Nedostatek vůle

Prvním z důvodů zdánlivosti je chybějící vůle jednající osoby. Míří především na projev vůle, k němuž byla jednající osoba přímo donucena cizí fyzickou silou, takže se ve skutečnosti jedná o projev vůle někoho jiného (*vis absoluta*). Naopak bylo-li na vůli jednající osoby působeno prostřednictvím násilí psychického (*vis compulsiva*), nemá tato skutečnost s poukazem na tradiční římskoprávní zásadu *etsi coactus, tamen voluit* pro samotnou existenci projevu vůle jednajícího význam, a může za splnění dalších předpokladů vést k „pouhé“ neplatnosti. Nepřímé fyzické donucení však může mít i podobu ovlivnění alkoholem či jinými návykovými látkami, neboť po jejich požití se svobodná vůle jednajícího vytratí a následné jednání nebude z hlediska konceptu právního jednání relevantní. Na pomezí mezi neexistencí vůle a vůle nevážné pak stojí tzv. tajná či mentální rezervace, kdy si jednající tajně vyhrazuje, že si projevenou vůli a právní následky s ní spojené nepřeje, a spoléhá na to, že příjemce jeho volního projevu tuto výhradu nerozpozná. Vzhledem k tomu, že jednající vědomě lže a zneužívá zaručenou autonomii vůle, upírá právní řád jeho jednání právní následky.

3.2. Nedostatek vážné vůle

Mezi další důvody zdánlivosti zákonodárce zařadil absenci vážné vůle. Jednající nechce, aby jeho jednání vyvolalo právní následky, které jsou v jeho projevu obsaženy, ale přeje si vzbudit v ostatních dojem opačný. V rámci této kategorie lze odlišit případy, kdy jednající právní jednání učinit nechce, ale navenek předstírá, že je činí (tzv. simulace), od případů, kdy jednající tuto mylnou domněnku v ostatních vyvolat nechce (např. projev vůle učiněný v žertu či při hře).

Posuzování nedostatku vážnosti vůle se však v průběhu doby měnilo a vedlo k vytvoření dvou odlišných táborů. V předválečné civilistice¹¹ se důsledně uplatňovala teorie projevu, pro niž byla rozhodující vůle navenek projevená, tedy

---

¹¹ Srov. např. SEDLÁČEK, J., ROUČEK, F. a kol.: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl IV. Praha : Linhart, 1936 a dále FIALA, J., ŠVESTKA, J.: Nad některými otázkami právních úkonů v občanském právu. Právník, 1983, č. 4.

taková, jak se jevila druhé straně bez ohledu na vnitřní myšlenkové pochody tvůrce této vůle, v pozdějším období nicméně převládl názor, že není-li projevená vůle vážná, je právní jednání automaticky stíženo vadou.¹² Nynější teorie i soudní praxe se znovu vrací k teorii projevu.¹³ I znění občanského zákoníku zřejmě vychází z této teorie, když stanoví, že o právní jednání nejde nikoli tam, kde vážná vůle *chybí*, ale tam, kde vážná vůle nebyla zjevně *projevena*.

3.3. Nedostatek srozumitelnosti a určitosti

Konečně spojuje občanský zákoník zdánlivost s nedostatkem spočívajícím v nesrozumitelnosti a neurčitosti právního jednání. Jestliže srozumitelnost míří na formální stránku projevu vůle, určitost se týká naopak stránky obsahové.¹⁴ Nesrozumitelný je takový projev, kterému nelze porozumět a seznámit se tak s jeho obsahem (např. nečitelné písmo, nesrozumitelné zvuky, použití cizího jazyka, atd.). Neurčitostí je poznamenán projev obsahující výrazy, které nejsou z hlediska svého obsahu dostatečně jasné a konkrétní, aby z nich bylo možné najisto dovodit, jaké právní následky má projevená vůle vyvolat. Před učiněním závěru o nesrozumitelnosti či neurčitosti konkrétního projevu vůle je nicméně nutno nejdříve odstranit nejasnosti výkladem.¹⁵ Nebude-li to možné, dává § 553 odst. 2 OZ stranám možnost dodatečného vyjasnění projevu vůle, jež by mohlo existenci právního jednání zachránit. Zdánlivost přichází na řadu až jako nejzazší prostředek. Po dodatečném vyjasnění by se totiž k předchozí vadě nepřihlíželo a na právní jednání by se hledělo, jako by tu bylo od počátku.

---

¹²Tzv. teorie vůle přiznává vůli samostatné postavení bez ohledu na to, jak byla projevena navenek. Existence vůle je základním předpokladem jakéhokoli jednání, i když sama o sobě k jeho vzniku nepostačuje.

¹³Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu Cdo 1621/2007, v němž Nejvyšší soud dovozuje, že právní jednání není učiněno vážně tehdy, je-li podle objektivních okolností konkrétního případu zřejmé, že jednající nechtěl svým projevem vůle způsobit právní následky, které s takovým projevem vůle normy občanského práva spojují. Pokud by adresát projevu vůle předpokládal, že vyjadřuje vážnou vůli jednajícího, je třeba v zájmu ochrany právní jistoty občanskoprávního styku a zejména ochrany dobré víry druhé strany považovat učiněný projev za platné jednání s příslušnými právními důsledky, a to i přesto, že vůle jednajícího jako základ právního jednání chybí.

¹⁴Srov. rozsudek Nejvyššího soudu 30 Cdo 4271/2007: „Ve smyslu občanského zákoníku je třeba právní úkon považovat za určitý a srozumitelný, jestliže je z něj patrné, kdo tento právní úkon činí a co je jeho předmětem, přičemž tento předmět musí být vymezen tak, aby nemohlo dojít k záměně za věci obdobného druhu. Pokud ta které esenciální náležitosti právního úkonu (např. z hlediska jeho určitosti) absentuje, nemůže takto učiněný úkon vyvolat sledovaný vznik, (obsahovou) změnu či zánik příslušného právního vztahu.“

¹⁵Srov. rozsudek Nejvyššího soudu 30 Cdo 4271/2007: „K závěru o neurčitosti právního úkonu lze dospět až poté, kdy pochybnosti o jeho určitosti nelze odstranit ani výkladem.“

4. Následky zdánlivosti

Dle dikce zákona se ke zdánlivému právnímu jednání nepřihlíží.¹⁶ Je-li podle zdánlivého právního jednání poskytnuto plnění, jedná se o plnění bez právního důvodu a příjemci vzniká bezdůvodné obohacení.¹⁷ V právním styku nebude zdánlivé jednání vůbec bráno na vědomí, neboť nezakládá žádné právní následky. Na skutkový stav se bude hledět, jako by k žádnému jednání nebylo došlo. Zdánlivost nastává *ipso iure* již samotným uskutečněním dotčeného projevu vůle a k jejímu určení není třeba žádného konání ze strany účastníků či rozhodnutí soudu.

4.1. Rozdíl v následcích zdánlivosti a neplatnosti

Kategorie zdánlivosti se především vyčleňuje oproti neplatnosti. Zatímco nicotnost popisuje faktický stav, kdy chybí samotná vůle nebo její řádný projev navenek, neplatná právní jednání jsou pouhou normativní konstrukcí, jež skutečnému, vážně míněnému a existujícímu projevu vůle na základě zákonných ustanovení upírá předpokládané právní účinky pro nesplnění požadovaných zákonných předpokladů.

Rozdíl mezi těmito formami vad postihujících právní jednání spočívá zejména v odlišných právních následcích, které jsou s těmito skutečnostmi spojeny. Jestliže v případě neplatného jednání má strana, která jednala v dobré víře, právo na náhradu škody, jež jí v důsledku neplatného právního jednání vznikla, pro zdánlivost zákon srovnatelné dobrodiní nestanoví. Důvodová zpráva dokonce obdobné právo osobám dotčeným zdánlivostí výslovně upírá a opírá se o argument *a contrario*.¹⁸ Avšak tento závěr zřejmě není udržitelný, neboť se přičí samotným zásadám, na nichž občanský zákoník spočívá, zejména reguli, že nikdo nesmí těžit z nepoctivého jednání dle § 6 odst. 2 OZ a že nikomu nelze odepřít to, co mu po právu náleží, jak vyplývá z § 3 odst. 2 písm. f) OZ. Proto by bylo žádoucí přiznat osobám poškozeným zdánlivostí stejné postavení jako osobám poškozeným neplatností, nebo alespoň připustit možnost odškodnění dle pravidel obecné deliktní odpovědnosti, jakkoli v tomto režimu bude dobrověrnému poškozenému kladeno do cesty více překážek, než činí § 579 odst. 2 OZ či § 587 odst. 2 OZ pro případy neplatnosti.

---

¹⁶ Srov. § 551 OZ.

¹⁷ Srov. § 2991 odst. 2 OZ.

¹⁸ Tedy že odchylný právní režim prospívá pouze osobě dotčené neplatností, protože výhradně pro tyto případy tak zákonodárce stanovil, aniž by zaručil obdobné právo osobám zkráceným zdánlivostí.

Další odlišnost pak spočívá v dopadech, které neplatnost a zdánlivost přinášejí zbytku právního jednání, týkají-li se pouze jeho části. Jakkoli z § 576 OZ vyplývá, že v případě neplatnosti je primárně celé právní jednání neplatné, zdánlivost je postavena na opačné zásadě. Prikazuje pouhé odhlédnutí od nicotné části jednání, aniž by takové ignorování mělo jakýkoli důsledek pro zbytek předmětného jednání. K případným důsledkům nepřihlížení na další existenci zbytku jednání se nevyjadřuje. Část právního jednání stížená zdánlivostí by tak jednoduše od zbytku komplexního jednání odpadla, aniž by měla na další existenci ostatních částí vliv. Toto pojetí zdá se však obtížně přijatelné, což lze výmluvně ilustrovat na případě zdánlivé podmínky ve smlouvě. Za účinnosti OZ 1964 neurčitá podmínka způsobovala neplatnost celého úkonu, neboť se ve zvýšené míře dbalo ochrany dotčené strany, jež by smlouvu pravděpodobně neuzavřela, věděla-li by o této vadě.¹⁹ Naopak nyní by se k neurčité podmínce vůbec nepřihlíželo a na smlouvu by se hledělo, jako by v ní žádná podmínka nikdy sjednána nebyla. Jednalo-li by se o podmínku odkládací, smlouva by nabyla účinnosti již okamžikem jejího sjednání. Naopak v případě podmínky rozvazovací by nikdy k jejímu zániku nedošlo.²⁰ Tento výklad vede část odborné veřejnosti²¹ k přesvědčení, že i přes absenci výslovné úpravy následků částečné zdánlivosti právního jednání bude nutno posoudit právní jednání ve své komplexnosti. Pokud tedy část jednání trpí vadou, která ji činí zdánlivou, bude analogicky k úpravě neplatnosti třeba zvážit, zda je zdánlivá část oddělitelná od zbývajících obsahu právního jednání a zda by účastníci byli učinili právní jednání i bez této zdánlivé části. Teprve po posouzení těchto otázek by bylo záhodno rozhodnout, zda zbývajících částí obtojí jako samostatné jednání, anebo zda ke vzniku právního jednání nedošlo. V konečném důsledku by se i pro případy zdánlivosti přiměřeně použila úprava následků neplatnosti absolutní, která se svým obsahem a účelem nejbližší zdánlivosti podobá.²²

---

¹⁹ Obdobně pro nemožnou podmínku viz rozsudek Nejvyššího soudu 29 Odo 1389/2004: „Závisí-li skutečnost, zda nastanou právní následky úkonu, na splnění podmínky, která je nemožná (nesplnitelná), je právní úkon jako celek neplatný.“

²⁰ Důvodová zpráva k této problematice uvádí: „[...] takové projevy vůle jsou mimo právo a nemají právní relevanci. Jde-li např. o zdánlivé právní ujednání ve smlouvě, hledí se na smlouvu jako by byla od počátku bez takového ujednání a není možné dovozovat týž právní následek, jaký § 576 spojuje s neplatností části právního jednání, jímž může být in eventum i neplatnost celého projevu vůle. Jiný rozdíl mezi zdánlivými a neplatnými právními jednáními se pojí s právem na náhradu škody (srov. § 579 odst. 2).“

²¹ Srov. názor prof. Tichého v komentáři ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek I (Obecná část). 1. Vydání. Praha : Wolters Kluwer. 2014.

²² § 10 odst. 1 OZ.

Vycházíme-li ze zákonné dikce, zdá se sankce zdánlivosti jako následek nedostatku v tvorbě právního jednání ve srovnání s neplatností přísnější, neboť v případě neplatnosti může vadou stížené právní jednání být zhojeno prostřednictvím konvalidace²³, konverze²⁴ či ratihabice²⁵, v případě jednání zdánlivého to však možné není.²⁶

5. Sankce nepřihlížení v dalších ustanoveních občanského zákoníku

Vady taxativně vypočtené v občanském zákoníku pod rubrikou *Zdánlivé právní jednání* jsou tradičně naukou přijímány jako důvody zdánlivosti. Jiné vady by naopak ke zdánlivosti jednání vést neměly. Při letném pohledu do občanského zákoníku však pozornému čtenáři neunikne, že zákon užívá koncepci nepřihlížení i v dalších ustanoveních. Nabízí se proto otázka, zda jsou i tato jednání zdánlivá, neboť zákon s nimi spojuje stejnou sankci v podobě nepřihlížení, nebo zda zákonodárce odhlédnutí od existence právního jednání nevyhrazuje pouze a výlučně jednání zdánlivému, ale stanoví je jako jeden z obecných možných následků vadného právního jednání. Se sankcí ignorování zákonodárce nešetřil, když je speciálních ustanovení obsahujících sankci nepřihlížení v zákoně k nalezení celkem 119.²⁷ Obecně se těmito speciálními ustanoveními sleduje omezení nakládání s přirozenými osobnostními právy²⁸, ochrana slabší smluvní strany²⁹ či zjednodušení právního styku³⁰.

²³ Konvalidací se rozumí dodatečné zhojení vad právního jednání, v OZ je upravena zejména v § 553 odst. 2 (zde je stanovena výjimka ze zásady, že zdánlivé jednání nelze zhojit) a § 582.

²⁴ Konverze popisuje přeměnu vadného jednání na jiné platné právní jednání (§ 575 OZ). Pouze tento druh zhojení vady je použitelný pro absolutně neplatná právní jednání.

²⁵ Ratihabice označuje dodatečné schválení projevu vůle, což lze v oblasti relativní neplatnosti docílit zejména tak, že se oprávněný subjekt neplatnosti nedovolá a svým nekonáním dodatečně schválí vadné jednání (§ 586 odst. 2 OZ).

²⁶ S výjimkou dodatečného vyjasnění neurčitého nebo nesrozumitelného jednání dle § 553 odst. 2 OZ.

²⁷ Sankce nepřihlížení je uvedena v § 16, § 19 odst. 2, § 93 odst. 1, § 133 odst. 3, § 262 odst. 1, § 272 odst. 1, § 338 odst. 2, § 378 odst. 2, § 398 odst. 1, § 451, § 610 odst. 1, § 630 odst. 2, § 716 odst. 1, § 855 odst. 1, § 1168 odst. 2, § 1195 odst. 2, § 1197, § 1246, § 1247, § 1315 odst. 3, § 1321, § 1364 odst. 3, § 1489 odst. 2, § 1551 odst. 2, § 1552, § 1563 odst. 1, § 1581, 1609, § 1610 odst. 1, § 1644 odst. 2, § 1674 odst. 1, 2, § 1714 odst. 1, § 1752 odst. 1, § 1753, § 1755, § 1801, § 1812 odst. 2, § 1815, § 1866 odst. 1, § 1916 odst. 3, § 1983, § 1991, § 2000 odst. 1, 2, § 2076, § 2146, § 2168, § 2174, § 2215 odst. 3, § 2224, § 2235 odst. 1, § 2239, § 2249, § 2291 odst. 3, § 2372, § 2484, § 2510 odst. 1, § 2519, § 2566 odst. 3, § 2629 odst. 2, § 2645, § 2646 odst. 2, § 2652 odst. 2, § 2704, § 2735, § 2749 odst. 1, 2, § 2751 odst. 1, § 2753 odst. 1, § 2767 odst. 3, 4, § 2771, § 2778, § 2785 odst. 2, § 2787, § 2798 odst. 3, § 2805 písm. b), § 2807, § 2817 odst. 5, § 2819 odst. 2, § 2857, § 2878, § 2896, § 2898, § 2925 odst. 1, § 2942 odst. 4, 5, § 2946 odst. 2, § 2975 odst. 1 či § 3056 odst. 1 OZ.

²⁸ Srov. § 16, § 19 odst. 2, § 93 odst. 1 OZ.

²⁹ Srov. např. § 1755 OZ.

Měla-li by tato speciální ustanovení normovat zdánlivost právních jednání v nich uvedených, musela by tato jednání obsahově naplnit obecné důvody zdánlivosti, tj. trpět nedostatkem vůle nebo jejího řádného projevu. Při bližším zkoumání daných ustanovení však ve většině případů netrpí závadami v procesu tvorby vůle, které by se týkaly samotné podstaty právního jednání. Vykazují spíše závadu ve své povaze, účelu či cíli tím, že odporují smyslu a účelu právní úpravy.³¹ Taková právní jednání platně vznikla, jsou perfektní, avšak podle zákonodárcovy vůle neměla vůbec být učiněna, a proto je na ně nutno hledět, jako by nebyla vznikla a jejich existenci ignorovat. Právní následek v podobě nepřihlížení je tedy většinou stanoven pro ta právní jednání, která zároveň odporují zákonu, protože přímo porušují zákaz či příkaz v něm stanovený. Avšak rozpor se zákonem se tradičně pojí spíše se sankcí neplatnosti, popř. nemá na platnost jednání žádný vliv. Proto stanoví-li zákon, že se k právnímu jednání pro rozpor se zákonem nepřihlíží, jedná se zřejmě pouze o svébytné vyjádření onoho rozporu daného jednání se zákonem, jehož důsledkem může být v konkrétním případě neplatnost, budou-li pro její vznik naplněny další zákonné podmínky.³² Tak zejména ne každé jednání, které se svým obsahem přičí zákonu, je dle § 580 odst. 1 OZ a § 588 OZ neplatné. Ne všechna jednání zakázaná dle § 1 odst. 2 OZ budou touto sankcí postižena. Pro vyslovení závěru o neplatnosti právního jednání je rozhodující především míra rozporu se zákonem s ohledem na jeho smysl a účel. Proto pokud bude možné učinit závěr, že smysl a účel zákona může být naplněn, aniž by bylo nutné považovat právní jednání za neplatné, nelze závěr o jeho neplatnosti učinit.

6. Závěr

Občanský zákoník si vytýčil ambiciózní cíl vymezit vady postihující samotné pojmové znaky právního jednání vůči obecným náležitostem, jež jsou nezbytné k tomu, aby právní jednání bylo platné a vyvolávalo zamýšlené právní účinky.

---

³⁰ Např. tím, že určité skutečnosti, které by bývalo třeba v právním jednání respektovat, odpadnou a není třeba k nim nadále přihlížet (srov. § 1367 odst. 2 OZ o běžném opotřebením, ke kterému se nepřihlíží).

³¹ Pro úplnost je však třeba dodat, že i mezi vypočtenými ustanoveními se nacházejí právní jednání svou podstatou zdánlivá. Jedná se o § 32 odst. 2 OZ a § 53 OZ, kde strany nedosáhly vzájemné shody ohledně obsahu jejich společné vůle, a o § 1168 odst. 2 OZ, kde prohlášení o bytové jednotce nebylo dostatečně určité.

³² ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek I (Obecná část). 1. Vydání. Praha : Wolters Kluwer. 2014, str. 1986.

Následky spojené se zdánlivostí však na rozdíl od neplatnosti podrobně neupravil a omezil se na specifickou konstrukci nepřihlížení. Absolutní odhlédnutí od zdánlivého jednání však může v konkrétním případě vést k neudržitelnému výsledku, který nerespektuje skutečnou vůli stran a ohrožuje právní jistotu. Zákodárce, jako by si byl této nerovnosti vědom, zakotvil pro jeden z případů zdánlivosti svébytný koncept dodatečného vyjasnění, který je již znám z úpravy neplatnosti. Nadto ne zcela jasně použil sankci postihující zdánlivá jednání i v dalších ustanoveních zákona, čímž vytvořil dojem, že i tato jednání jsou ze své podstaty zdánlivá. Avšak v daných případech účastník zřetelně právně relevantní vůli měl a řádně ji projevil navenek, čímž ke vzniku právního jednání došlo, a z doktrinálního pohledu se tudíž nemůže jednat o právní jednání zdánlivé. Proto nelze z každého nepřihlížení stanoveného jako sankce vadného jednání automaticky vyvodit, že se jedná o právní jednání svou povahou zdánlivé ve smyslu nauky civilního práva, jež tento pojem vyhrazuje specifickým nedostatkům vůle a jejího projevu.

7. Prameny

7.1. Odborná literatura

BEZOUŠKA, P., PIECHOWICZOVÁ, L.: Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny. Olomouc: Anag, 2013.

DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol.: Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2013.

LAVICKÝ a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2014.

RUBAN, R., KOUKAL, P.: Několik poznámek k otázce nicotnosti v občanském právu. Právní rozhledy, 2011, č. 23.

SEDLÁČEK, J., ROUČEK, F. a kol.: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl IV. Praha : Linhart, 1936.

SVEJKOVSKÝ, J. a kol.: Nový občanský zákoník: srovnání nové a současné úpravy občanského práva. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.

ŠPAČEK, V.: Projevy vůle a právní úkony v občanském právu. Praha : Orbis, 1953.

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek I (Obecná část). 1. Vydání. Praha : Wolters Kluwer. 2014.

ŠVESTKA, J., DVORŽÁK, J. a kolektiv. Občanské právo hmotné 1. 5. jubilejní aktualizované vydání, Praha : Wolters Kluwer, 2009.

ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol.: Občanský zákoník I. § 1 – 459. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008.

TVRDÁ, M., ČECH, P.: Úprava právního jednání v novém občanském zákoníku. Glatzova & Co. Legal News, září 2011.

7.2. Normativní právní akty

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.